

Recenzní posudek: *DVD Kolektivizace*

Multimediální vzdělávací DVD *Kolektivizace*, připravené týmem pracovníků Ústavu pro studium totalitních režimů, má za svůj základní cíl být didaktickou pomůckou pro učitele dějepisu na základních a středních školách při výuce moderních dějin. Podává dané téma velmi komplexně s využitím rozmanitých zdrojů a druhů materiálů – zejména audiovizuálních (filmové klipy z hraných, event. dokumentárních filmů), obrazových (plakáty, obrazy, karikatury, fotografie) a písemných (archivní dokumenty, odborná literatura i beletrie). Současně propojuje historická fakta s obrazy kolektivizace (až na výjimky jsou silně ideologicky manipulované) a zasazuje je do širšího politického, společenského a kulturního kontextu, a to nejen v dobových průřezech, ale i v dynamice vývoje.

Velmi strukturovaně a promyšleně je toto DVD zpracováno z hlediska didaktického. Nabízí široké spektrum kvalitních informací o kolektivizaci, s řadou námětů členěných do 12 témat. Každé z nich je zasazeno do historických souvislostí a doplněno metodickým listem s podněty k možné interpretaci, s otázkami a úkoly pro žáky a studenty. Tento vícevrstevnatý soubor materiálů a poznatků umožňuje učitelům (a všem uživatelům), aby s ním pracovali v různých variantách – od práce s jednotlivým filmovým klipem přes dílčí témata až po výukové metody, jejichž východiskem není primárně fakticita událostí, ale jejich zobrazování a „metahistorická“ recepcie. Modelový příklad takového přístupu z několika úhlů pohledu představuje „Příběh Vyhnanic“, kde ideologické příklady v použitých klopech z filmu *Neobyčejná léta* (s dodatečnou reflexí jednoho z tvůrců po padesáti letech) jsou konfrontovány s historickými fakty a tvrdým osudem jednoho z dehonestovaných sedláků, Františka Čiháka (ve filmu „kulak“ *Viták*), a faktickým příběhem druhého z nich, Vladislava Vrkoče (ve filmu „kulak“ *Hradil*).

Je však nutno zdůraznit, že zásadní podmínkou pro to, aby kvality tohoto DVD mohly být maximálně využity při výuce a vzdělávání, je poučený, lidsky a občansky zralý učitel. Při současném neuspořádaném stavu školství však přítomnost takových učitelských osobností na školách není samozřejmostí. Proto považuji za velmi potřebné, aby u zpracovaného DVD jako celku byla ještě jednou ověřena historická fakticita údajů a metodické pojetí dílčích i obecnějších témat.

S radostí konstatuji, že v jednotlivých materiálových souborech – zvláště v částech I. Chronologie a II. Téma – jsou filmové klipy, často obsahující cílenou ideologickou manipulaci, dobře konfrontovány s historickými fakty zasazenými do širších dobových

souvislostí a doplněnými cennými metodickými podněty. Za klíčové však považuji precizní a hierarchizované dopracování úvodních textů, zejména toho, který je nadepsán *Kolektivizace v dějepisu*. Své připomínky jsem shrnul do několika tezí:

1. Kolektivizace byla především třídním ideovým a ekonomickým nástrojem komunistické strany k ovládnutí venkova, a to s využitím celého spektra donucovacích metod politických, administrativních, ekonomických, až po tvrdou perzekuci. Je sice také dokladem o sociální transformaci jedné společenské složky, ale pouze v zúžené optice komunistických ideálů kolektivismu. Přirozené vývojové trendy proměny venkova a zemědělského hospodaření, jak probíhaly ve svobodných společnostech, byly v našich podmínkách dynamizovány nepřijatelnými prostředky, včetně využití přirozeného (mnohdy oprávněného) sociálního napětí mezi majetnými a nemajetnými k třídní konfrontaci.

2. Je nezbytné precizně rozlišovat a charakterizovat jednotlivé etapy kolektivizace, zvláště padesátá léta od normalizačních let sedmdesátých a osmdesátých. Nelze s optikou dnešní doby (po více než padesáti letech) jen tak snadno objektivizovat dramatické a často tragické osudy mnoha tisíců našich občanů žijících po generace na venkově. Jak autoři v úvodním textu připomínají, nejde o to křivdy a utrpení těchto lidí podávat černobíle v pólech dobro – zlo, ale je skutečnou morální povinností vůči nastupujícím generacím pojmenovat zločiny (a zločince) a poskytnout satisfakci jejich obětem.

3. Ukázat kolektivizaci z více úhlů pohledu je oprávněné, protože v sociálním spektru tehdejší vesnice byla řada poctivých lidí, kteří v přesvědčení o výhodách společného hospodaření se pro družstva opravdu zasadili. Při tematizování tohoto širšího spektra je však velmi důležité pečlivě dbát na jeho hierarchizaci. Nemyslím si totiž, že by na rozdíl od počátku 90. let byla dnešní společnost „již dostatečně stabilizovaná v duchu demokratických ideálů“. Zmíněnou apolitičnost cílů dějepisného vzdělání lze přijmout pouze ve smyslu úzké stranické politiky, naopak je třeba mladé generaci cíleně vštěpovat vztah k hodnotám demokracie a povzbuzovat ji k veřejnému angažování (starost o polis).

4. V období normalizace bylo cílů kolektivizace v podstatě dosaženo, ale mnohdy za cenu značných majetkových, osobních i morálních škod. S vítězstvím stoupenců združstevňování se nivelizovaly i mnohé lidské ideály, vytratila se osobní iniciativa a nasazení, převážil důraz na materiální blahobyt, přizpůsobivost, šířila se nekulturnost životního stylu. Dotovaná JZD často hospodařila ve ztrátě. Tyto trendy se mnohde nezměnily ani po roce 1989.

5. Je třeba zdůraznit, že vývoj na venkově se v nových demokratických poměrech a v rámci tržního hospodářství nezastavil. Obraz venkova jako dnešním dětem důvěrně známého a silně emočního prostředí je podle mého názoru mýtus; snad to mohlo platit

v nějaké podobě ještě pro 70. a 80. léta. Proto bych byl opatrný ohledně mladou generací sdíleného kulturního kódu, včetně zmíněné venkovské tematiky v české literatuře a umění (může vyznívat spíš jako pohádka). Na současné vesnici, která plní především rekreativní funkci, aby zvířata a životní idylu člověk pohledal. Venkovské prostředí zasazené do přírody může však hrát významnou roli při setkávání s přirozeným světem a šířícím se úsilím o jeho obnovu; mj. jde také o poznávání a odstraňování zátěží krajiny, způsobených často necitlivým hospodařením v minulých padesáti letech.

Kromě těchto podstatných podnětů týkajících se celkového obsahového a ideového rámce předloženého DVD bych měl ještě dvě dílčí připomínky:

Do části II. Téma, kapitola 1. Mýtus venkova by byl velmi vhodný klip z filmu *In nomine patris*, kde mladý sedlák zaujatě hovoří o nejhlubších motivech selského života na vlastním gruntu.

Ohledně jazykové stránky: texty jsou přetížené komplikovanými termíny (dichotomická polarita, multiperspektivně ...), které jsou možná běžné v didaktických a metodických příručkách, ale zde bych doporučoval používat výrazivo přirozeně a snadno sdělné.

DVD Kolektivizace je po stránce obsahové, ideové i metodické zpracováno kvalitně a bude jistě podnětným zdrojem informací a poznatků pro učitele a vzdělávací pracovníky. Po dopracování především rámcových textů toto DVD doporučuji k šíření.

V Praze 19. 10. 2011

PhDr. Jan Stříbrný
Česká křesťanská akademie